

## HARPOT BAKIRCILIĞI

Ferhan MEMİŞOĞLU

### I — ERGANİ BAKIR İŞLETMESİ :

Ergani Bakır Madeni İç Doğu Toros dağlarının eteklerinde Elâzığ - Diyarbakır arasındadır. Elâzığ'a olan uzaklığı 75 Km. ve Diyarbakır'a olan uzaklığı 85 Km. dir.

Bu maden Milâttan önceki devirlerinde de bilinmekteydi. 12. yüzyılın başından itibaren Araplar tarafından işletilmiştir.

Osmanlı Hükümeti idaresinde Diyarbakır Vilâyetine bağlı bir sancak merkezi olan Ergani Madeni, Cumhuriyet devrinde Elâzığ vilâyetine bağlı bir kaza merkezi olmuş ve ismi Maden'e çevrilmiştir.

Osmanlı devleti tarafından işletilmesine 1850 senesinde başlatılmış, bir mağara açtırılmış ve bir kalhane yapılarak kara bakır istihsal edilmiştir.

Fakat nakil vasıtalarının azlığından istihsal mahdut miktarda kalmış ve 1915 harpten dolayı tamamen durdurulmuştur.

1918 de madeni nimtiyazı İTİBARI MİLLİ BANKASINA devredilmiştir. Fakat imtiyaz şartnamesine göre, sulh yapıldığı halde madenin işletilmemiş olmasından dolayı, imtiyaz elinden alınmıştır. 1924 İtibarı Millî Bankası beş muhtelif müessese ile bir sirket kurarak madende hafriyata başlanılmıştır.

1945 yılında nitibarende Ergani Bakır Madeni ETİBANK'a bağlı bir müessese halinde işletilmeye başlatılmıştır.

Maden ilk zamanlarda pek intidai bir tarzda işletilirdi. Osmanlı Hükümetinin idaresi altında iken maden mağaraları, bütün masrafları hükümet tarafından ödünç verilen madenciler tarafından açılırdı.

Cevher matkapla delinir ve bilâhâre dinamit atmak suretiyle sökülür. Elde edilen cevher kuyulardan amele sırtında çıkarılırdı.

Mağaralardan çıkarılan cevher o zamanlar sayıları elliyi bulan ve Kalhane mültezimleri denilen yer üstü madencileri tarafından satın alınır.

Mütehassıs ameleler tarafından ayıklanır ve filika ocaklarına nakledilirdi.

Filika ocakları, takriben iki metre yüksekliğinde silindir, şekilde basit fırınlardır. Bunlara vanlardan el körükleri ile hava verilirdi. Mahrukat olarak odun kullanılırdı.

Hükümet tarafından yapılan kalhanelerde ise sekiz izabe fırını mevcuttu. Bunlara su çarkları ile çalıştırılan tahta ve talâtinden yapılan körüklerle hava temin edilirdi. Bu fırınlarda 12 saatlik bir sarı müddetinde 750 kilo kadar kara bakır istihsal edilir. Kalhane mültezimleri cevher içerisindeki bakır miktarını itibara almadan her kova cevher için 12 kurus ödediklerinden, mağara mültezimlerinden satın aldıkları cevherin mümkün merteye zengin olmasını isterlerdi.

Bugün ise bakır, tamamen fenni surette modern teknik imkânlardan faydalanarak çıkarılmaktadır.

Cevher kitlesinin üzerindeki, takriben 40 metre kalınlığındaki toprak kaldırılmak suretiyle cevher kitlesi açığa çıkarılmakta ve acık işletme sistemi ile istihsal yapılmaktadır.

Maden üstünden gelen ve takriben % 35 nisbetinde toz ihtiva eden tüvenan cevher sarsıntılı elekten geçirilerek, mm. den daha incesi doğrudan doğruya Walter Jacket fırınlarına verilmek üzere beton silolarda toplanır.

Asıl izabe ameliyesi Water Jacket fırınlarında başlar. Bundan esas gaye, cevherde % 9-10 civarında bulunan bakırı mat dediğimiz ve  $Cu_2 S$  FeS formülüyle gösterebileceğimiz bir madde içinde konsantre ederek konverterlerde ekonomik bir şekilde blister bakırı haline getirebilmektedir.

W. J. fırınları, isimlerinden de anlaşıldığı gibi, su ile soğutulan çelik ceketlerden müteşekkildir. Fırının tabanı pik plaklardan yapılmış ve üzerlerine manyezit tuğla döşenmiştir. Forma seviyesinde fırının ebadı 5,6 x 1.2 metre ve bu seviyeden dolduruluşa kadar olan yükseklik 6 metredir. Fırının ön, arka ve yan tarafları çelik ceketlerle kapatılmıştır. Birinci sıra yan ve arka ceketlerde lüzumlu havayı vermek için 32 adet forma mevcuttur. Verilen havanın tazyiki fırın dahilindeki sarj sütununu statik mukavemetine göre hesaplanır. Teşekkül eden madde kremit taşlarla örülmüş bir oluktan 1200-1300 derece ile "Liman" denilen ve mat ile cürufun izafi siklet farklarına göre birbirinden ayrıldıkları, manyezit tuğla ile örülü bir havuza akar.

Liman içinde toplanan mat zaman zaman alınarak 20 tonluk köprü vinç-

leri ile konverterlere verilir ve burada nihai bakır haline getirilir.

Konverterler içleri manyezit tuğla ile örülmüş olup, boyları içten içe 4,5 metre ve çapı 3 metredir. Tabandan 650 mm yükseklikte 28 adet forma konulmuştur. Bunlar vasıtası ile reaksiyonlar için lüzumlu olan hava verilir. Buradaki hadiseler iki kısma ayrılır;

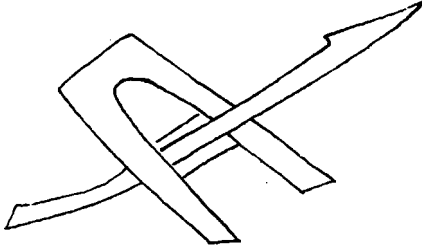
1 — Mattaki FeS'in oksidasyonu ve teşekkül eden demir oksidin hariçten ilâve edilen silis ile cüruflandırılmasıdır. Teşekkül eden cüruf konverteri eğmek suretiyle potalara akıtılır.

2 —  $Cu_2 S$  deki kükürdün oksidasyonu; bu ikinci periyotta kükürttten başka bir miktar bakırda okside olmakla beraber, teşekkül eden bakır oksit ile  $Cu_2 S$ 'in reaksiyonu neticesinde kükürt dioksit teşekküleder ve bakır serbest kalır. Periyodun sonunda takriben % 99 Cu tenörlü blister bakırı elde edilir ve kalıplar halinde dökülerek satışa arz edilmek üzere sevk edilir.

Harput'ta bir bakır sanatının doğmasında rol oynayan en önemli unsur, Ergani Bakır maddenin buraya olan yakınlığıdır.

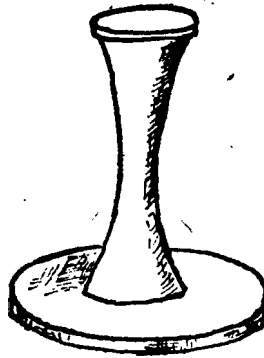
## II — BAKIRCILIKTA KULLANILAN ÄLETLER :

### 1 — Örsler :



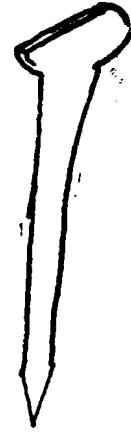
Nay

a) Büyük kablarn (kazan gibi) kenarlarını çekilemede kullanılır.



Dip örsü

b) Kablarn tabanlarını çekilemede kullanılır.



Kulplar Tırağı

c) Kablara kulp çakmada kullanılır.



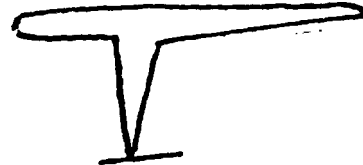
Mingit

ç) Stil ve benzeri kablarn boyun kısmındaki zeh denilen yerleri döğmekte kullanılır.



Top örs

d) Güğüm ve benzeri kablarn tabanlarını dövmeye kullanılır.



Saplı örsü

e) Saplı sapını dövmeye kullanılır.



Deve boynu

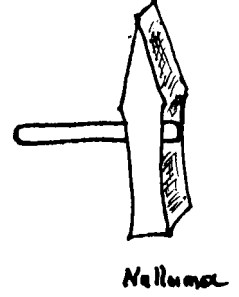
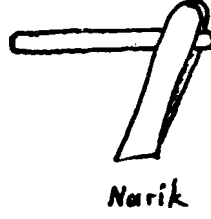
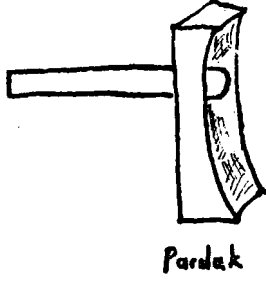
f) Bir ucu nay ağız biçiminde olduğundan nayın görevini yapar. Diğer ucu ise güğüm ve benzeri dar ağızlı kablarn yapımında kullanılır.



İbrik Nayı

g) Bir ucu Nay şeklinde olup, nayın görevini yapar. Diğer ucu ise ibrik yapımında kullanılır.

2 — Çekiçler:

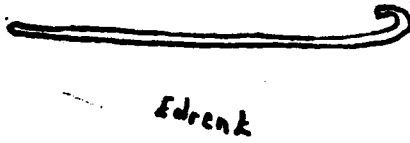


a) Bakırın mamül hale getirildikten sonra son şeklinin verilmesinde kullanılır.

b) Kablaların içerden vurularak dip köşelerinin düzeltilmesinde kullanılır.

c) Perçin işlerinde kullanılır.

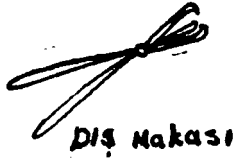
3 — Yardımcı âletler:



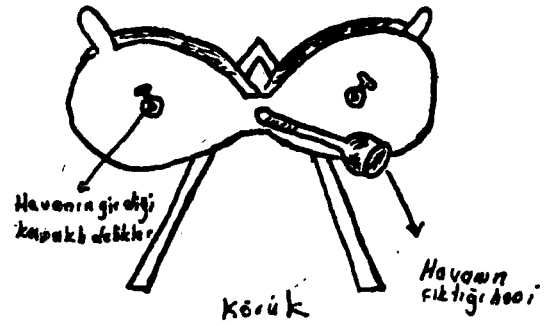
a) Bakır ateşin üzerinde tavlarken, el yanmaması için kullanılan tel parçaları.



b) Çizgi: İşlenecek kısımların yerlerini belirtmede kullanılır.



c) Diş makası: Büyük kablarda dip ve kasnak kısmını birbirine kaynak yapmak için dip kısmında diş açmada kullanılır.



ç) Körük: Ateş yakmada kullanılır.

d) Pergel.

### III — BAKIR KABLARIN YAPIMI:

Bakır madeni 50 Kg, külçeler halinde ihraç edilir. Bu külçeler silindirciler tarafından satın alınarak eritilir. 5 - 10 Kg. lık küçük külçeler haline getirilir. Küçük külçe bakırlar silindirden bir kaç defa geçirilerek ezilir. Bu arada bakır sertlik kazanır, sert bakırın ezilmesi zorlaştığından fırına atılarak tavlanır. Suyu batırılarak tekrar silindirden geçirilir. İstenilen ebat ve kalınlık elde edilinceye kadar bu işleme devam edilir. Bu işlem sonunda bakır yuvarlak (disk) veya levha (tahta) şekline getirilir.

Eskiden makina silindir bilinmediğinden, külçe bakır demirci örsünde dövülmek suretiyle levha haline getiriliyordu.

Daha sonraları Şahmerdan denilen büyük otomotik çekiçler yapılmış ve nihayet bugün makinalaşmıştır.

#### a) BAKIR KABLARIN ŞEKİLENDİRİLMESİ:

Bakırcı ustalarına gelen levha halindeki bakırlara istenilen şekiller üç teknikte verilir.

##### 1 — Dövme tekniği (Kaba şekillendirme):

Bakır disk nayın üzerinde ağaç tokmakla toplanarak şekillendirilir, parçak ile dövülür.

Bazı büyük kablarda (kazan, tist vs.) dip ve kasnak iki parça halinde yapıldığından, bu parçalar kaynak yapılarak birleştirilir.

İki türlü kaynak kullanılır;

1 — Tutya kaynağı (çinko)

2 — Bakır kaynağı

İster tutya, ister bakır kaynağı olsun bunlar eritilir, süpürge veya buna

benzer bir şeyin üzerinden suya dökülür, suyun içinde domur, domur olur. Bir ölçüsüne, üç ölçü boraks (tenkâr) katılır ve havanda dövülerek toz haline getirilir. Bu toz iki parçanın birbirine birleştirilmesinde kullanılır.

Dip ve kasnağı birbirine geçirirken, dip kısmına diş makası ile dişler açılarak kasnağı geçirilir, dişler kapatılarak üzerine toz halindeki kaynak serpilir. Kab ateşin üzerine konur, ateşte kaynak eriyerek parçalar birbirine yapışır. Kaynak yapılan kısım örs üzerinde dövülerek pürüzleri giderilir.

##### 2 — Çekme tekniği:

Tornada tahtadan yapılmış kab kalıplarına bakır çekmek suretiyle yapılır.

##### 2 — Çekme tekniği:

##### 3 — Dökme tekniği:

Topraktan yapılmış kab kalıplarına bakır dökülerek elde edilir, bunlar sonradan tornadan geçirilir.

#### b) BAKIR KABLARIN BEZENMESİ:

Üç teknikte bezeme yapılır.

##### 1 — Kazıma tekniği:

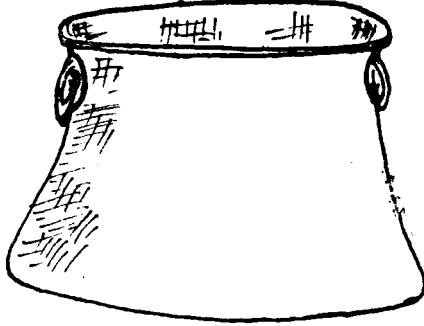
a — Kalemle bakır kab üzerine bezeme, oyulmak suretiyle yapılır.

b — Kab sathı balmumu ile kaplanır. Motifler kalemle çizilir. Çizgilerden görülen bakır üzerine asit dökülerek etkilendirilir. Bu kısımlar siyahlaşır ve motifler çizilmiş olur.

2 — Kakma tekniği: Kurşun ve yahut karasakız halitası kab içine doldurulur. Kabın dışından çizilen motifleri kenarlara bastırılmak suretiyle işlenir. Böylece motifler kabartılmış olur.

3 — Çakma tekniği: Muayyen motiflerin işlendiği demir zımbalarla bakır üzerine baskı yapılır.

IV — BAKIR KAB ÇEŞİTLERİ:



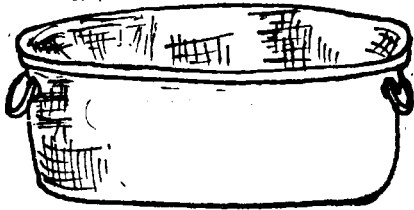
Kazan

1 — Kazan: Çamaşır yıkanır, su konur, bulgur haşlanır, bulamaç yapılır.



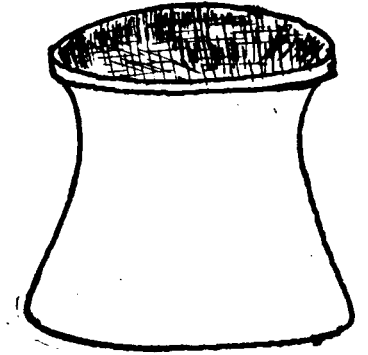
Teş

2 — Teş: Çamaşır yıkanır.



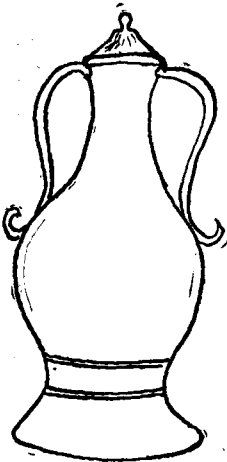
Tist

3 — Tist (Dizt) : Kavurma yapılır, kuzu pişirilir.



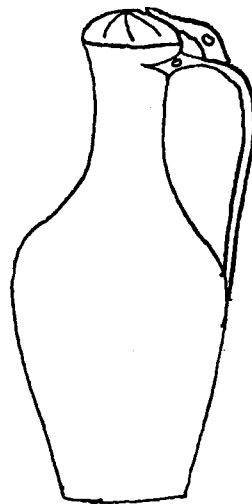
Oturak

4 — Oturak: Banyo kazanı olarak kullanılır.



Pekmez güğümü

5 — Güğüm: Pekmez konulur.



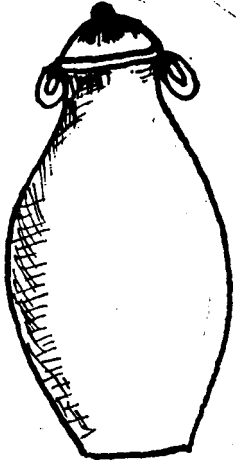
Su güğümü

6 — Güğüm: Su taşır.



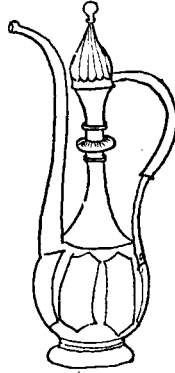
Delle

7 — Debbe: Kavurma basılır.



Tepme

8 — Tepme: Yağ basılır. Kapağı tahtadır.



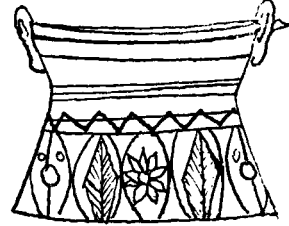
İbrik

9 — İbrik (yıbrıĝ) abdest almak ve el yıkamak için kullanılır.



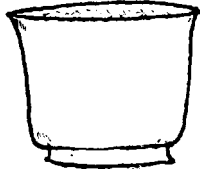
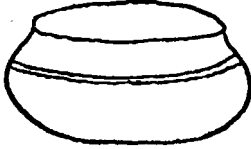
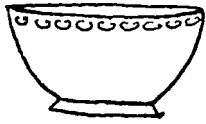
Leĝen

10 — Leĝen: Abdest almak ve el yıkamak için kullanılır.



Sivil

11 — Sivil: Süt, yoĝurt ve su konur.



12 — Üsküre (Tas): Çorba tası.



Sefer tası

13 — Sefer tası.



Yem tası

14 — Yem tası: Hayvanlara yem verilir.



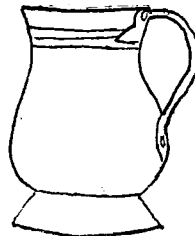
Hamam tası

15 — Hamam tası.



Elcek

16 — Elcek: Su tası.

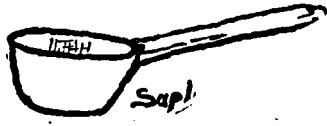


17 — Maşrapa: Su tası.



Su tası

18 — Su tası.



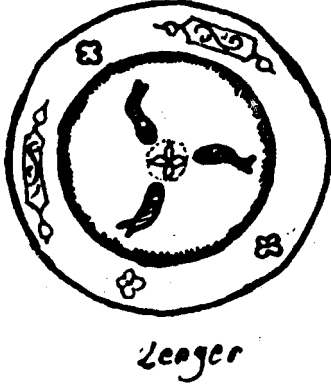
19 — Saplı: Çamaşır kazanından su almaya yarar.



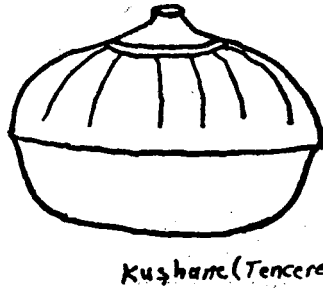
20 — Kepçe: Çorba boşaltmaya yarar.



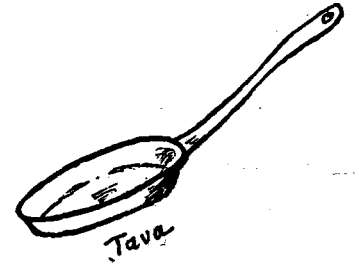
21 — Sahan (sehen): Yemek konur.



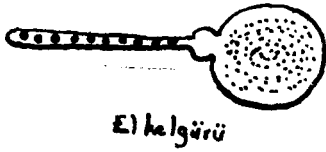
22 — Lengeri pilâv ve kaburga konur.



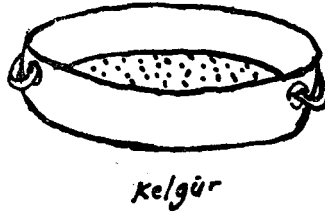
23 — Kuşhane yemek pişirilir.



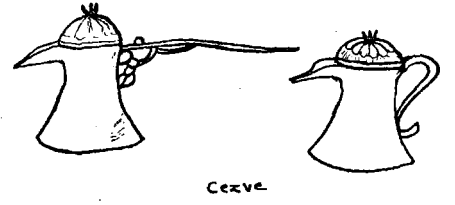
24 — Tava: Kızartma yapılır.



25 — El kalgürü: Pilâv boşaltılır. Kızartma yapılır.



26 — Kalgür (süzgeç): Salça sıkılır.



27 — Cezve: Kahve pişirilir.



28 — Kıldan: Hamama giderken sabun, tarak, lif, kese konur.



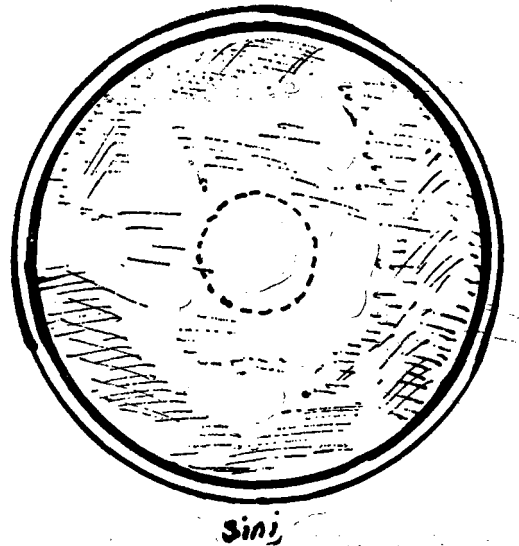
29 — Mastır - Gevik (Honi): Gazyağı boşaltılır.



31 — Tepsi: Börek, kadayıf, baklava pişirilir.



32 — Leğen: Kıyma yağrular.



30 — Sini: Üzerinde sofrta hazırlanır.



V — BAKIR KABLAR ÜZERİNDEKİ BEZELEME ÇEŞİTLERİ:

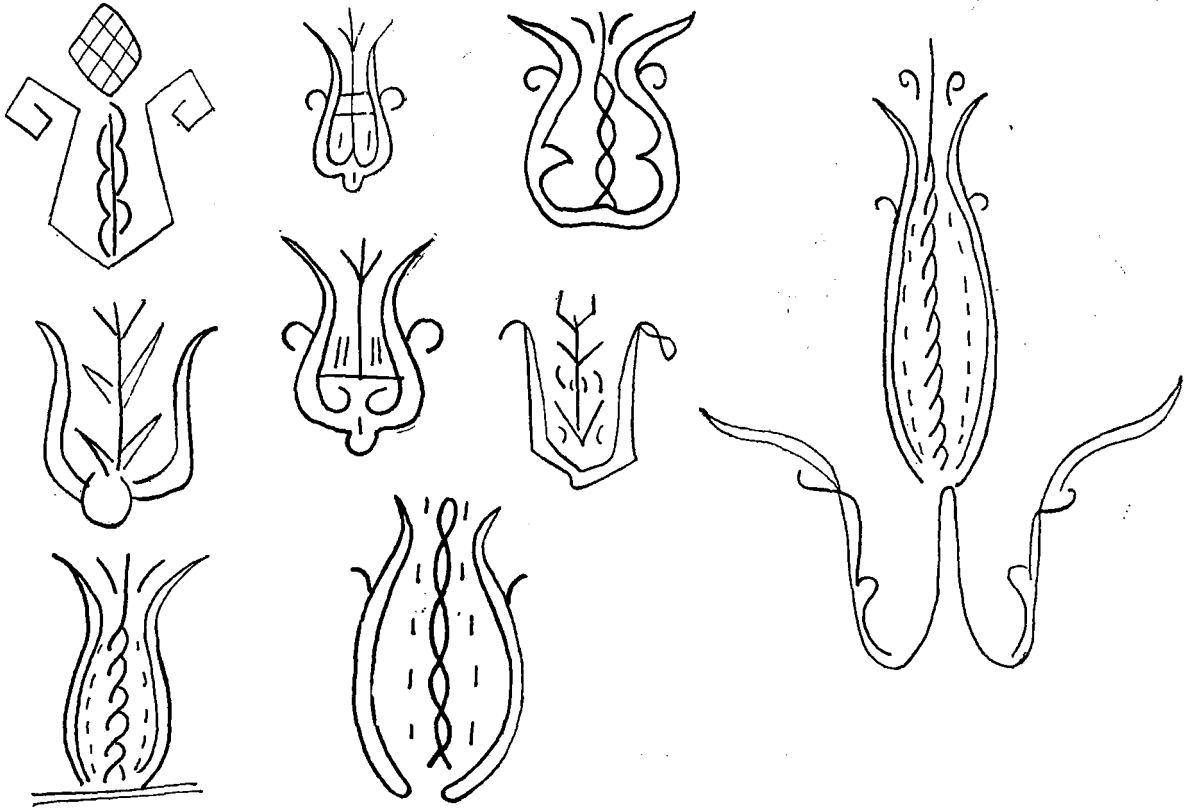
a) NEBA'İ SÜSLEME:

1 — Yaprak: Bakır üzerinde çok raslanan bir motiftir.



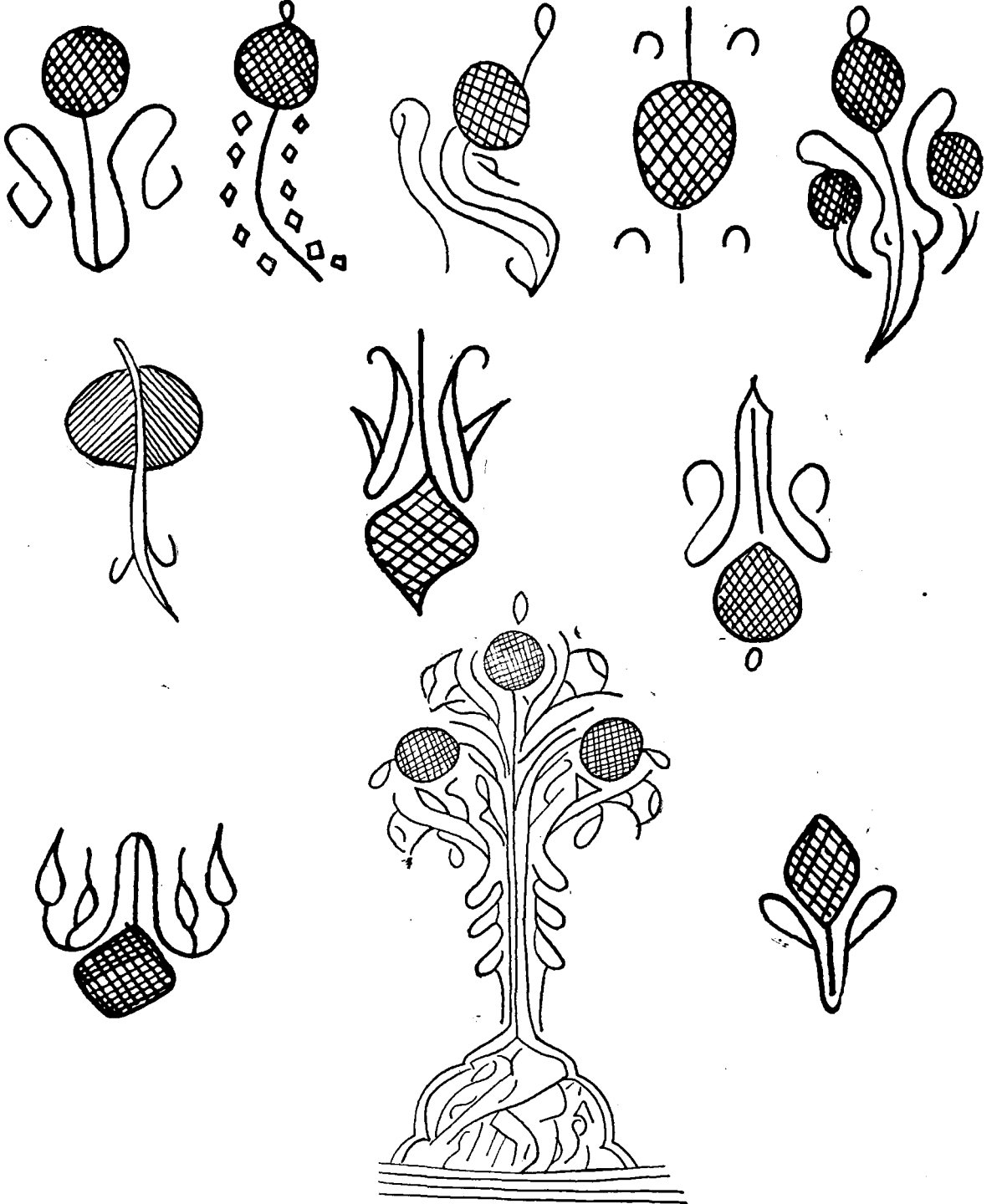
Kıvrım dallı yapraklardan meydana gelmiş bordürler.

2 — Lale: Türk süsleme sanatında dekoratif olmasından dolayı büyük bir yer tutmaktadır. Bakır kablar üzerinde de en çok raslanan motiftir.



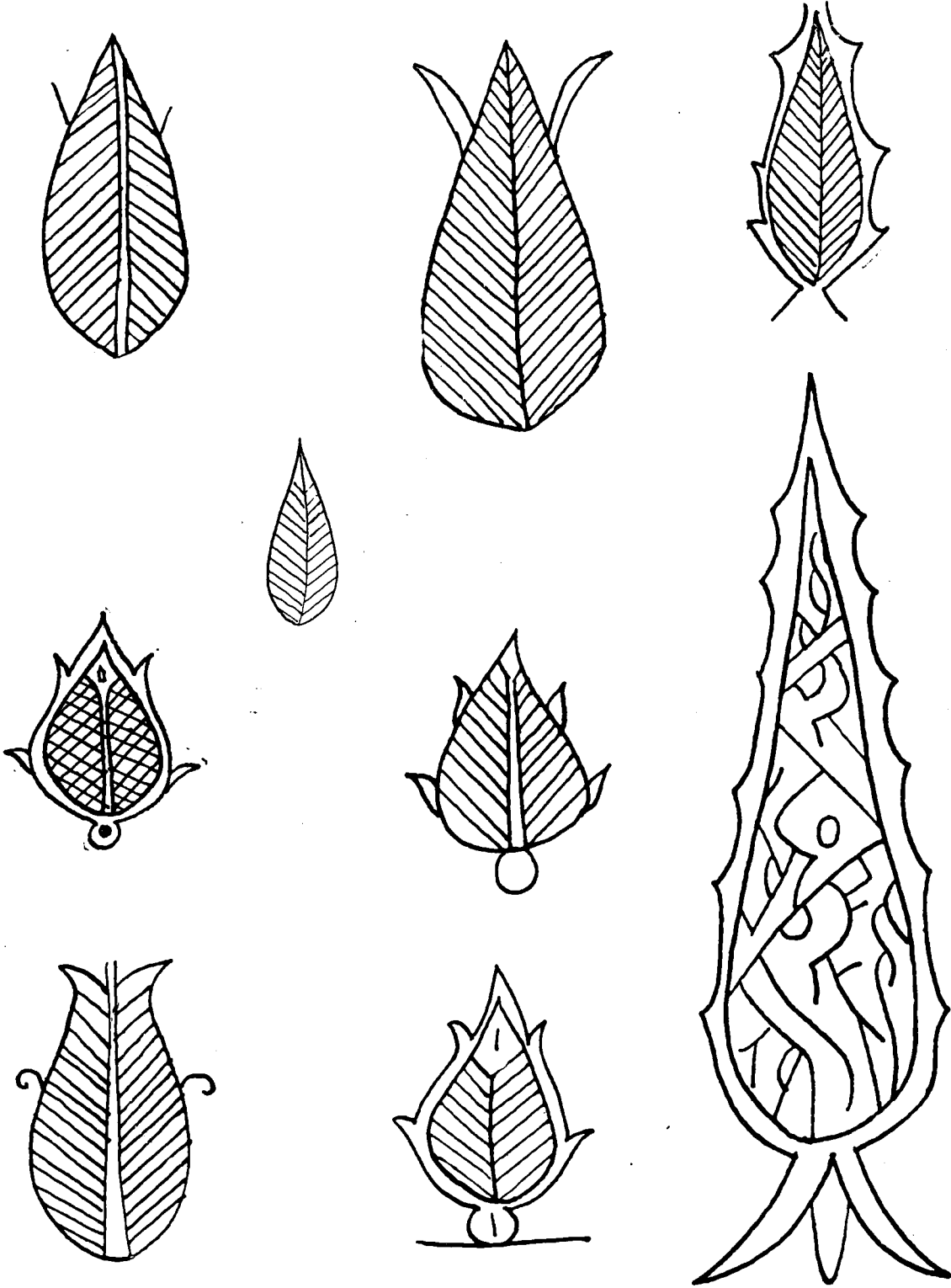
3 — Nar, nar çiçeği: Bakır kablarda üzerinde ve Türk süsleme sanatında çok kullanılan motiflerden biridir.

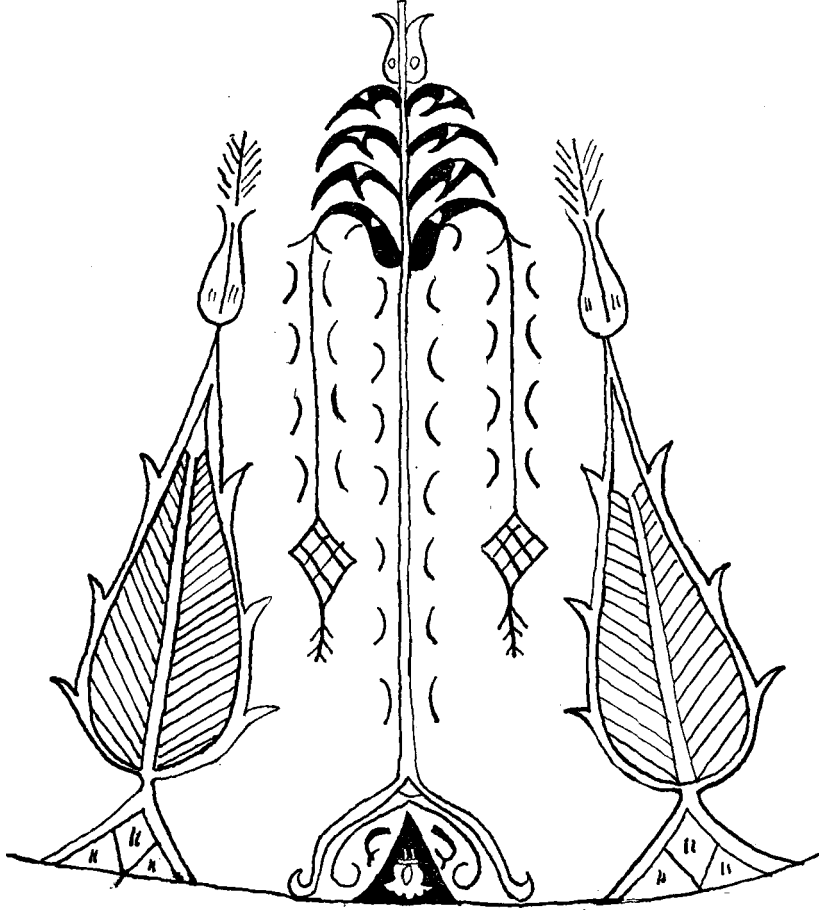
Bu motife Türk dekorasyonunda bu kadar önem verilmesinin sebebi narın cennet meyvası olarak kabul edilmesindedir.



Bakır sini üzerinde nar ve nar çiçeği

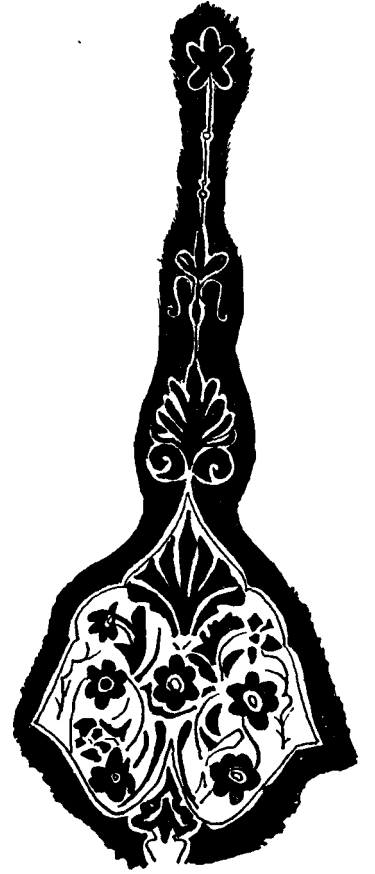
4 — Selvi: Türk süslemesinin bütün kollarında olduğu gibi bakır süslemesinde de önemli yer tutmaktadır.





Hurma ağacı ve şekli.

5 — Hurma: Nâdir görülen bir motiftir.

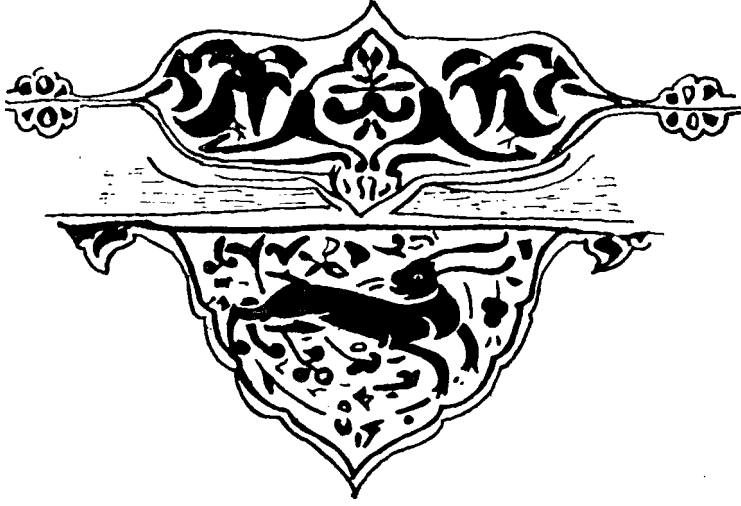


7 — Palmet: Yabancı esaslardan gelen süslemelerdir. (İbrik süslemesi)



6 — Kıvrım dallı çiçek motifi. (Bir sininin orta göbek süslemesi)

b) HAYVAN FİGÜRLERİ:



Tavşan



Panter



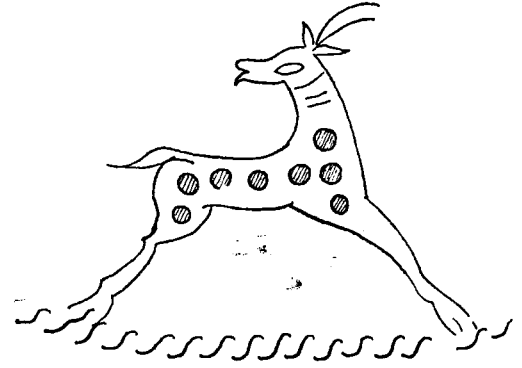
Aslan



Kaplan

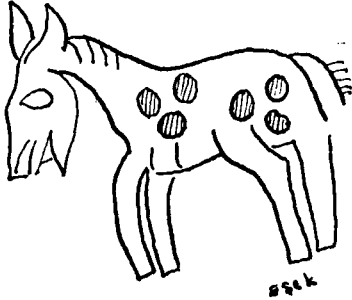


Yabani Keçi.

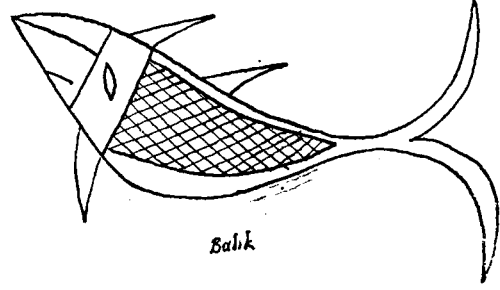


Kuınca

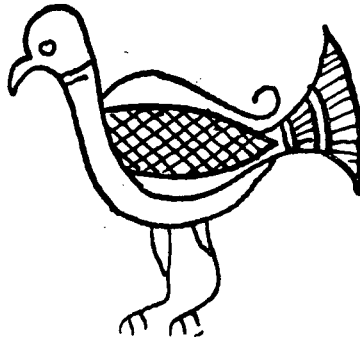
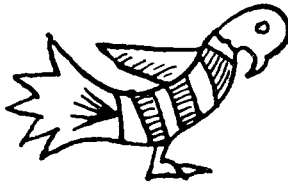
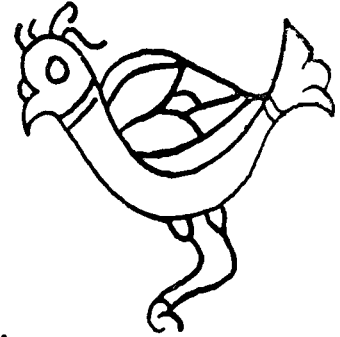
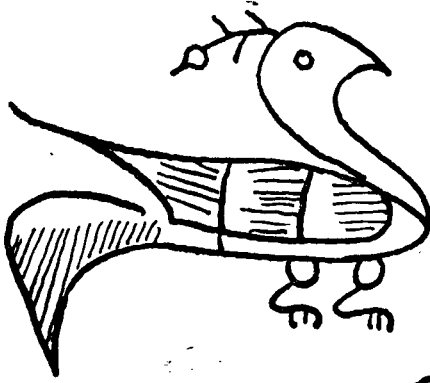
Sininin orta gbeđinde tavřanlar.



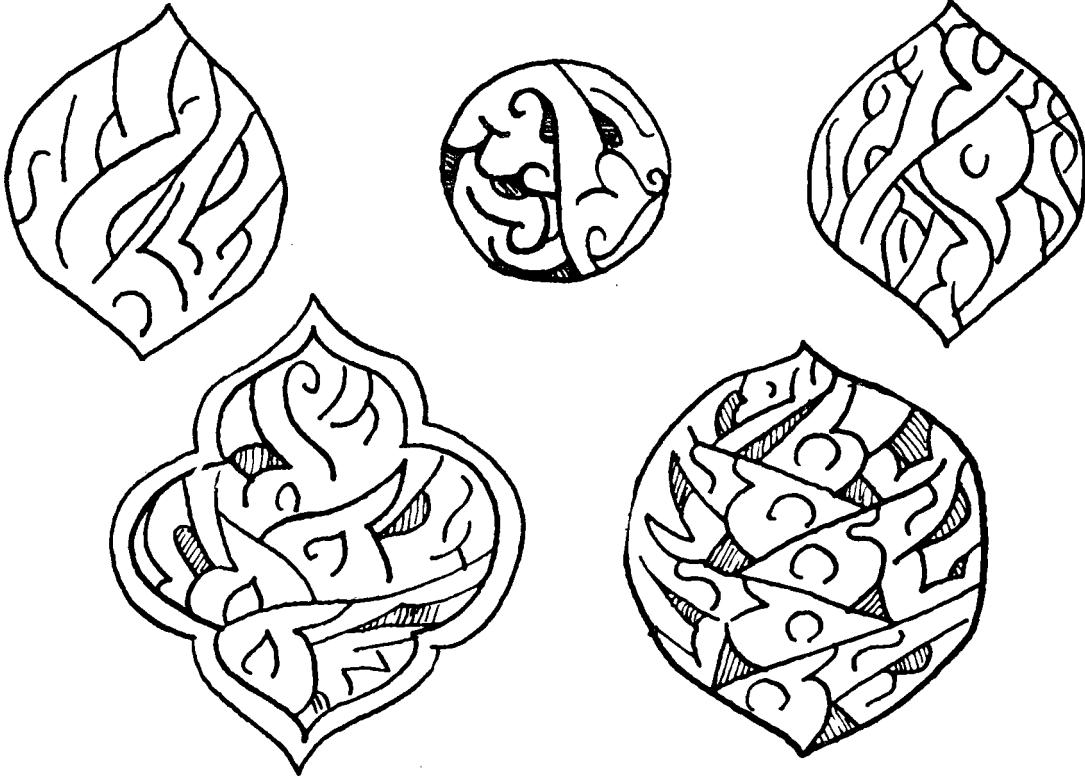
şek



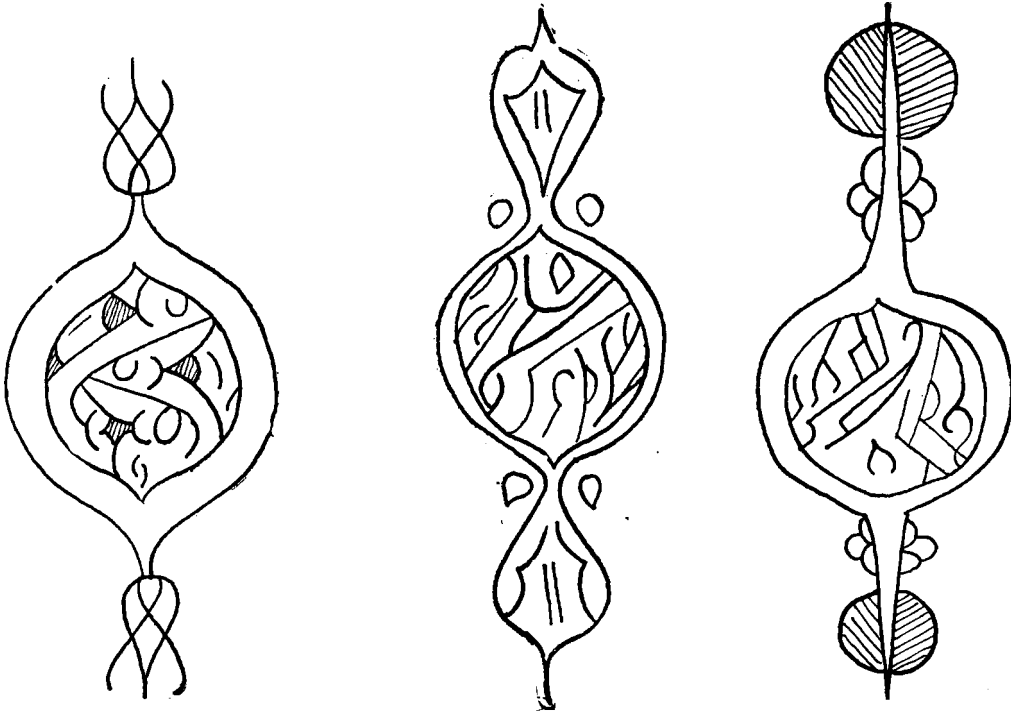
Balı



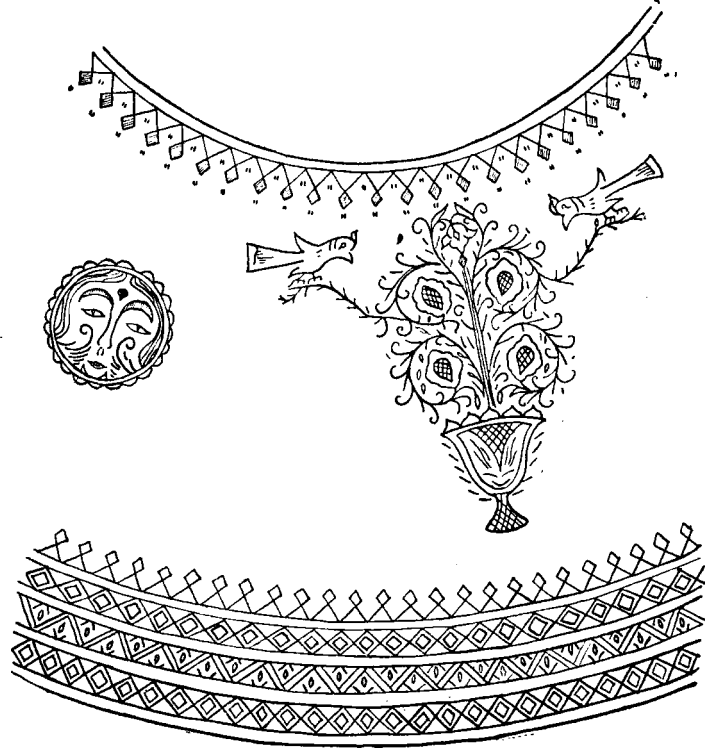
ÇEşİTLİ KUřLAR



Rumî = Çeşitli sanat kollarında görülen bu motifin kuş kanatlarından meydana geldiği anlaşılmaktadır.

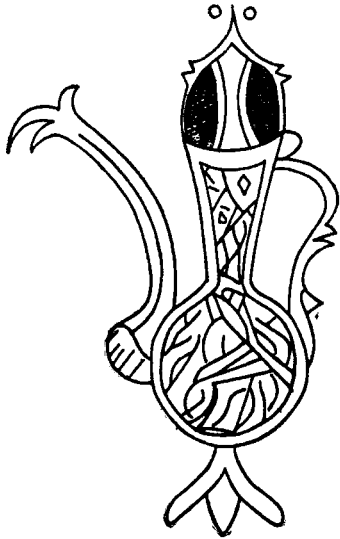


Çeşitli kablaklar üzerinde Rumî motifleri.



İnsan figürü: Bakır kablarda az rastlanan bir süslemedir.

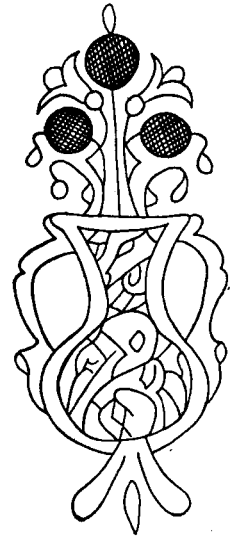
c) ÇEŞİTLİ KABLARDAN SÜSLEME :



İbrik



Sürahi

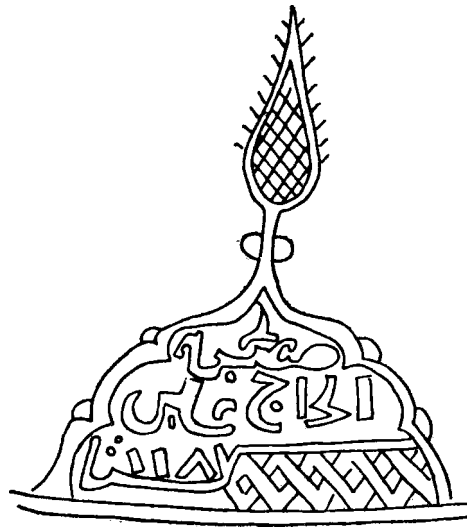
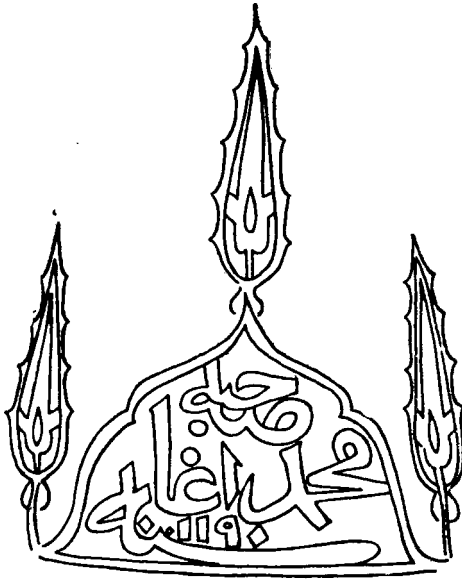


Vazo

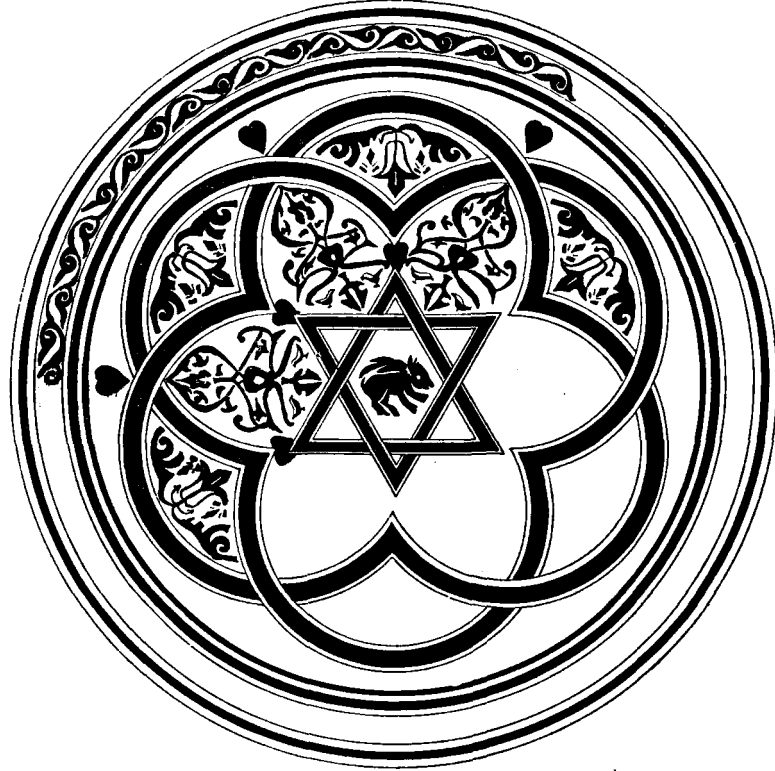


ç) YAZI İLE SÜSLEME:

Hemen hemen bütün kablarda sahibinin adı yazılıdır.

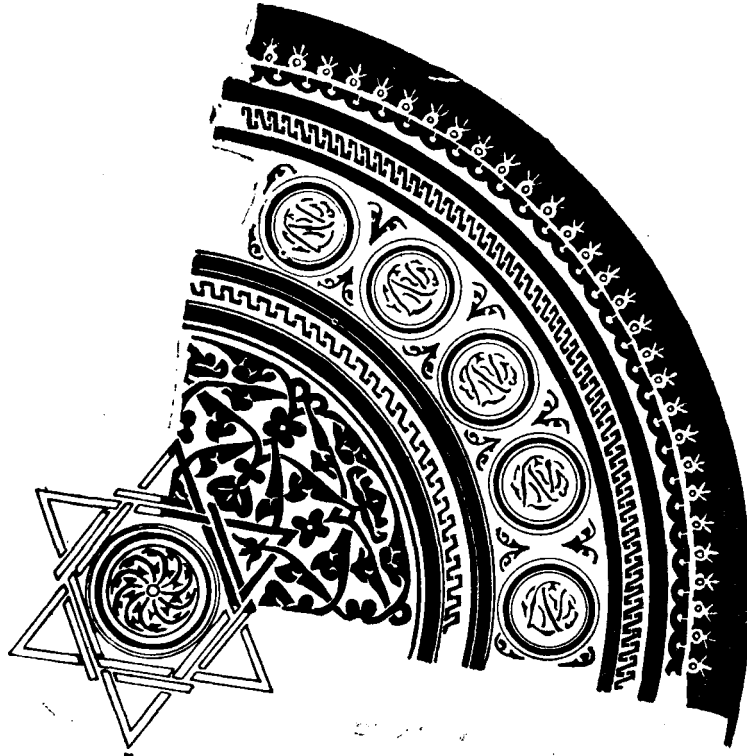


d) GEOMETRİK SÜSLEME: Grift daire ve üçgenler:

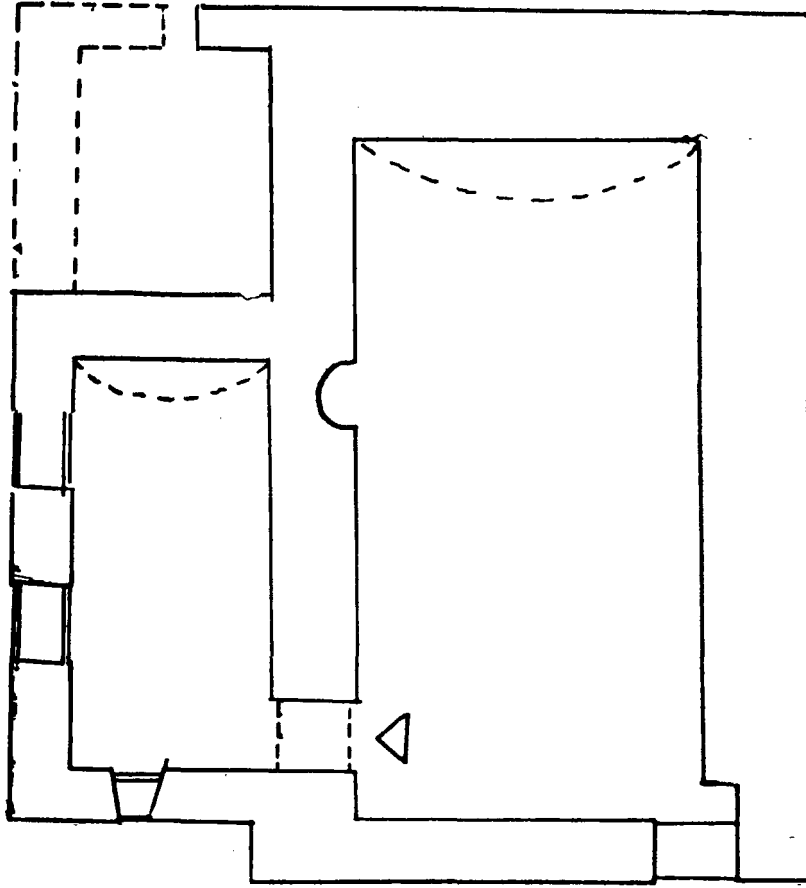


Bir sininin orta göbek süslemesi -

Bir sininin orta göbek süslemesi



Gamalı haç'tan çıkma kenar süsleri, iç içe daireler ve üçgenler.



**Ölçek: 1/100.**

Harput'taki Ahi Musa mescidinin plânı.

## VI — BAKIR HANGİ DERTLERE DERMANDIR?

Halk inancına göre büyü yapılan kişiler Kırk anahtarlı dua taşı ile yıkanılırsa ve su içerilirse büyüleri bozulur.

Sıtma, Sarılık hastalarına da bu taslarla yıkanmak iyi gelmektedir. Doğum yapacak kadınlara bu tasla su içirilirse doğumları kolay olur.

Halk dilinde Hoşirik denilen yüzde ve elde çıkan sulu çıbanlara (Bir nevi eksamadır.) kalaycı çamuru sürülme suretiyle tedavi edilir .

Kalay bakıra sürerken elde tutulan pamuk, taşa sürüldüğünde ateşten yanık kısımları dökülür. Bu kalayla karışık döküntülere "Pamuk karası" denir. Barsak parazitlerini düştürmek için bundan bir miktar sigara kâğıdı arasında yutulur.

## VII — KIZ CEHAZ (ÇEYİZ) INA NELER YOLLANIR:

Düğün gününden bir hafta önce kız evinde, kız evinin ve oğlan evinin verdikleri eşyalar sergilenir. Bütün ahbablar çeyiz görmeğe davet edilir. Misafirler hediveleri ile gelir ve kızın marifetlerini görürler.

Çeyiz kaldırılmadan oğlan ve kız evinin temsilcileri tarafından çeyiz defteri tutulur. Mevcut eşyalara değer verilerek imzalanır.

İleride anlaşma olmayıp ayrılma olunca bu değer üzerinden oğlan kıza tazminat öder.

Bakır kaplar çeyizin temelini teşkil eder. Hemen hemen bütün mutfak eşyası verilir.

Merhum Müftü Hacı Havri Bey'in kerime-i mahdumesi Edibeî Nigâr Hanımın Çeyiz Defteri (Harput - 335 Hicri).

Cinsi	Miktarı
1 — Kalam-ı Kadim	1 adet
2 — Elmas hızma	3 "
3 — Elmas iğne	2 "

Cinsi	Miktarı
4 — Elmas küpe	1 "
5 — İncili küpe	1 "
6 — Beşibirlik	9 "
7 — Altın hep	1 "
8 — Altın yedek	1 "
9 — Mahmudiye	12 "
10 — Sim kemer	1 "
11 — Sim kutu	1 "
12 — Sim tarak	1 "
13 — Sim çekmece	1 "
14 — Sim gilap buhur	1 "
15 — Sim nalin	1 çift
16 — Sim tepsi	1 "
17 — Sim tabak	12 "
18 — Sim zarf	12 "
19 — Samur kürk	1 "
20 — Şal hırka	1 "
21 — Harput fabrika kumaşından	6 "
22 — Etek caket	1 "
23 — Fason elbise	1 "
24 — Atlas ceccade	2 "
25 — Dibet seccade	1 "
26 — Fanilya	10 "
27 — İç eteklik	2 "
28 — Mise	7 "
29 — Beyaz çamaşır	21 "
30 — Penbezar çamaşır	10 "
31 — Hamam takımı	2 "
32 — Havlu	30 "
33 — Uçkur	25 "
34 — Çorap	35 "
35 — Yazma (oyalı)	25 "
36 — Akçe kesesi	25 "
37 — Tütün kesesi	20 "
38 — İşlemeli namazlık	20 "
39 — Lif	15 "
40 — Mendil	10 "
41 — Sırmalı bohça	6 "
42 — Tafta bohça	9 "
43 — Krep oyalı	10 "
44 — Pencere perdesi	4 "
45 — Çevre	100 "
46 — Sırmalı çarşaf	1 "
47 — Yatak takımı	6 "
48 — Yorgan, sırmalı	2 "
49 — Oda takımı	2 "
50 — Makat şelte	2 "

Cinsi	Miktarı
51 — Yastık, kadife	6 "
52 — Yastık, tamaske	10 "
53 — Yüz yastığı	2 "
54 — Koltuk yastığı	4 "
55 — Yatak döşeği, mitel	5 "
56 — Kebir orta halı	1 "
57 — Seccade halı	1 "
58 — Sandık, ceviz	1 "
59 — Sandık, selvi	1 "
60 — Firez hırka	1 "
61 — Kaleş - potin	1 "
62 — Mes-papuç	1 "
63 — Sergi üzerine papuç	1 "
64 — Kahve takımı	1 "
65 — Şerbet takımı	1 "
66 — Meyva çanağı	12 "
67 — Sütlaç çanağı	12 "
68 — Elâ frenk kaşık-çatal	6 "
69 — Bakır mangal	1 "
70 — Abdest leğen ve ibriği	2 "
71 — Kebir kazan	1 "
72 — Kebir teşt	1 "
73 — Kebir sini	2 "
74 — Güğüm	1 "
75 — Kadayıf tepsisi	1 "
76 — Oturak	2 "
77 — Hamam taşı	2 "
78 — Ki'dan	1 "
79 — Saplı	1 "
80 — Kuşhane	4 "
81 — Sahan	12 "
82 — Üsküre	12 "
83 — Tava	1 "
84 — Sefertası	1 "
85 — Havan	1 "
86 — Lenger	6 "

## VII — AHI TARİKATI VE HARPUT'TAKİ AHI MUSA MESCİDİ:

Türkler tarihin en eski devirlerinden beri ticarete ileri gitmişlerdir. Orta çağda dünya ticareti Çin'den Bizans'a oradan da Akdeniz'e doğru devam ediyordu. Dünyanın tanıdığı Asyalı ilk tüccarlar Uygur Türkleridir. Uygur'lar büyük bir medeniyet kurmuşlardı. Fa-

kat Ermeniler Türk ilini istilâ ederek zengin Türk illerini yağma edince, bu ülkenin nizamı bozuldu ve işsizlik baş göstermiştir. Mallarını ve canlarını korumak için işsiz kalan işçiler GAZİYAN denilen bir askeri teşkilât kurmuşlardır. Bu askeri sınıf sonradan tekrar işleri başına dönünce, Fütüvet esasına dayanan bir esnaf teşkilâtı meydana getirdiler.

X. yüzyılda büyük kütleler halinde müslümanlığı kabul eden Oğuz Türk'leri yapıcısı ve satıcısı AHİLİK namı altında tarih sahnesine çıktılar.

Ahilik, dini hislerden faydalanmak suretiyle bir tarikat halinde meydana geldi. Diğer tarikatlardan farkı, mesleki bir tarikat olmasıdır.

Ahilerin anayasasının adı Fütüvetname'dir. Bu tarikata bir sanat sahibi olan ancak girebilirdi. İşçi ve satıcıların kazançları ferdi değildi. Kazanç Ahilik teşkilâtına ait genel sermaye idi.

Ahilerin şeyhlerine Ahi Baba, dergahlarına Ahi Zaviyesi adı verilmekteydi.

Ahilik kardeşlik esasına dayanmaktaydı, bilhassa misafirlere karşı çok cömerttiler. Dergahta hep beraber yemek yer geceleri saz çalıp, raks ederek eğlenirlerdi.

Ahiliğe girecek gençlere merasim yapılırdı. Talip genc önce kendine bir rehber bulur, bu rehberde Ahi babaya haber verirdi. Ahi Baba zaviyede bir toplantı yapardı. Bu toplantıda gencin başı tras edilir, genç Ahi Babanın önünde diz çöker tövbe eder ve Ahi Babada dua okuyarak sed, yani Ahi peştimalı bağlardı. Ahilik ilk müslüman Türk devletlerinde, Samanoğulları ve Karahanlılar zamanında kuvvetlenmiştir.

Büyük Selçuk İmparatorluğu içinde gün geçtikçe gelişti ve Anadolu Sel-

çuklu'ları zamanında ise bilhassa I. Alâaddin Keykubâd devrinde pek çok tutunmuştur.

Anadolu Selçuk Devleti yıkılıp, Anadolu Beylikleri kurulduğu devirde Ahilik varlığını muhafaza ediyordu. Ve Osmanlı devletinin kuruluşunda Ahilerin rolü pek büyük olmuştur. Osman Gazi Ahilik tarikatına girmişti. 1299 tarihinde Osmanlı devletini kurup, istiklalini ilân ederken, Ahilerin Piri Ahi Evren, Osman Beyin beline Ahi peştimalını bağlamıştır.

Türkiye'de Ahilik Tanzimatı Hayriyenin ilânına kadar yaşamıştır. Tanzimattan sonra esnafa hükümet müdâhale edince, Ahilik'te sönüp gitmiştir.

## HARPUT'TAKİ AHI MUSA MESCİDİ:

Bu mescidi Ahi Musa Hervî (Herdi) adında biri yaptırmıştır. Evvelce mevcut olan, bugün kaybolmuş olan kitabesinden 1185 de inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Yapı mescit ve zaviye olmak üzere iki kısımdan ibarettir. Kıрма taşlarla inşa edilmiş olup, iki kısmın üzerinde tonozlarla örtülüdür.

Bu yapı, Harput'ta Ahi teşkilâtının bir kolunun mevcut olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca ileri bir gelişim gösteren bakırcılığında bu teşkilâtla ilişiği olduğu muhakkaktır.